

Щербан Тетяна Дмитрівна

д. псих.н., професор

Мукачівський державний університет

м. Мукачево, Україна

Гоблик Володимир Васильович

д.е.н., доцент

Мукачівський державний університет

м. Мукачево, Україна

Щербан Ганна Вікентіївна

старший викладач кафедри

педагогіки дошкільної та початкової освіти

Мукачівський державний університет

м. Мукачево, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКИ І МЕХАНІЗМИ МАЙЄВТИКИ У НАВЧАЛЬНОМУ СПІЛКУВАННІ

Актуальною проблемою організації ефективного навчального процесу є вивчення навчального спілкування. Навчальне спілкування - це двобічний процес, у якому здійснюється не лише передача учневі знань, а й розвиваються у нього прагнення і вміння самостійно, без вчителя набувати нових знань, досвіду. Саме навчальне спілкування сприяє: формуванню в учнів уміння створювати нові думки на базі власного досвіду; налагодженню творчої взаємодії вчителя з учнем; розкриття інтелектуальних потенцій учасників спілкування. Проблема спілкування досліджувалася багатьма науковцями. Про те, жоден з них не виокремлював навчальне спілкування у якості окремого предмету дослідження. Отже, навчальне спілкування є недостатньо теоретично обґрунтованим та практично дослідженим [1, 2, 3, 4 та ін.]. Актуальність проблеми ще й в тому, що навчальне спілкування не стало частиною професійної підготовки майбутніх вчителів. Таким чином,

мета дослідження - спираючись на загальні методологічні принципи та емпіричні дослідження виокремити майєвтичні механізми у навчальному спілкуванні.

Для діагностики навчальних здатностей учителів у роботі використано метод взаємного оцінювання - отримання узагальнених характеристик. Дослідженням навчальних здібностей було охоплено, за різною мірою повноти, 3590 осіб. Результати незалежної експертної оцінки навчальних здібностей вчителів середніх і старших класів свідчать, що найменш розвинутими до навчального спілкування є сугестивні та майєвтичні.

Результати застосування майєвтичного методу показали, що такий метод у складі навчального спілкування формує в учнів уміння створювати нові думки на базі власного досвіду. Дослідження здійснювалося в 2 етапи: на першому - вчителі (5 осіб) засвоювали теоретичні аспекти породження думки у іншої людини шляхом відповіді на логічно побудовані питання, засвоювали уміння задавати питання і підводити іншого до самостійної думки; на другому етапі уміння застосування майєвтичного діалогу реалізовувалися під час навчання у диференційованих учнівських групах. На завершення дослідження учні вказаних груп показали вищі результати (згідно з експертною оцінкою вчителів), аніж в інших класах [3, с. 175].

У підсумку аналізу результатів застосування прийомів майєвтики було розроблено рекомендації вчителям для проведення майєвтичного діалогу, зокрема: від співбесідника пропонується визначення предмета, який обговорюється; якщо відповідь поверхнева або помилкова, ведучий звертається до прикладів з повсякденного життя і тим самим уточнює перше визначення; у результаті досягається більша точність дефініції, яка знову уточнюється за допомогою нових прикладів або аналогів, і так доти, поки для учня не окреслиться незрозумілий на початку діалогу предмет обговорення.

Майєвтичний діалог спирається на такі механізми навчального спілкування, як: іронія, що використовується з метою розкриття суперечливості висловлювань чи думок співрозмовником або незнання ним

властивостей предмета; індукція, що допомагає учневі усвідомити загальне поняття, виходячи з розуміння звичних, буденних уявлень та поодиноких прикладів; дефініція, що передбачає поступове сходження до правильного визначення поняття через застосування положень, що містяться у системі суджень.

Отже, майевтика слугує прийомом, що сприяє народженню думки, і тому витокі її ідей становлять центральний ланцюг навчального спілкування. Майевтичний діалог має починатися із суперечки, її умисного загострення до межі, використання іронії. Мета цього прийому полягає у визначенні інтелектуальних потенцій співрозмовника і властивостей його особистості; піднесенні психічної напруженості співрозмовника, за якої усвідомлення факту незнання стає умовою його інтелектуального розвитку.

Показано, що розумове напруження має місце тоді, коли суб'єкт майевтичної дії заглиблюється у задачу, він тим самим розв'язує як її предметний зміст так і особисті проблеми. У процесі доведення способів розв'язання задачі стикаються протилежності «знання-незнання», завдяки яким і відбувається розвиток знань.

Отже, підсумовуючи зазначимо. Навчальне спілкування є продуктом розвитку міжособових зв'язків у системі суб'єкт - предмет - суб'єкт, а саме: вчитель, як суб'єкт навчальної діяльності, сприяє продуктивному засвоєнню змісту предмета навчання, його розумінню, відображенню і відтворенню учнем, як суб'єктом учбової діяльності. Предмет спілкування, зазвичай, - зміст навчального матеріалу, підручник. Отже, текст - посередник у спілкуванні. Результати застосування у процесі навчального спілкування методів майевтики дають підстави розширити і поглибити уявлення про особливості навчального спілкування в системі його суб'єкт-предмет-суб'єктних координат.

Доцільно включити у програми вузівської підготовки вчителів матеріали, що доповнюють уявлення про чинники підготовки майбутніх спеціалістів до навчального спілкування, психологічну готовність студента

до реалізації свого комунікативного потенціалу в практичній навчальній діяльності, мотивацію спілкування і практичного оволодіння цими здібностями.

Література:

1. Максименко С.Д. Генетична психологія особистості: психічний розвиток і навчання / Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України /за наук. Ред.. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. - Вип.31.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016.- С. 7-19.
2. Чепелева Н.В. Психологическая герменевтика – наука о понимании / Практична психологія та соціальна робота № 3, 2001. - С. 6 - 10.
3. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: Монографія. - К.: Міленіум, 2004.-346 с.
4. Щербан Т.Д., Гоблик В.В. Психологічні детермінанти спілкування у процесі навчання у ВНЗ / Т.Д. Щербан, В.В. Гоблик // Международный научный журнал: сборник научных трудов.-Киев, 2016.-Вып.3. – С. 52-55.